

УДК 81'42:395.6:821.161.2-31М.Ткачівська
DOI <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.39>

*Ципердюк О. Д.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

*Джочка І. Ф.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗВЕРТАНЬ У ТЕКСТІ РОМАНУ «ГОЛОС ПЕРЕПІЛКИ» МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ

Анотація. У статті досліджено звертання в романі «Голос перепілки» М. Ткачівської, які вжито в прямій мові героїв, діалогах, що є типовим для прозового тексту. Зчаста вокативні конструкції засвідчено у внутрішньому мовленні, яке письменниця вміло використовує, посилюючи психологізм викладу. Частина звертань має інтертекстуальний характер, оскільки вони представлені в народних піснях, колядках, молитвах. Лексикалізація вокативів засвідчує їхню важливість в ідіостилі роману.

Описано лексико-семантичне вираження звертань і виокремлено такі групи: антропоніми (чоловічі та жіночі імена), номінації осіб за спорідненням, професією, віком, статтю, теоніми, назви птахів, абстрактних понять тощо. Стверджується, що представлені в тексті звертання, серед яких переважають найменування осіб, дають нам уявлення про динаміку мовленнєвого етикету українців упродовж ХХ ст. Розглянуто демінутивні й діалектні вокативи, які виявляють розмовний характер мовлення, індивідуальну манеру спілкування, емоції та почуття персонажів.

Підкреслено, що письменниця вживає звертання у формі кличного відмінка з оригінальними флексіями, які не збігаються з формами називного відмінка і є питомою морфологічною рисою української мови. Звертання в називному відмінку, що відображає специфіку німецької мови, використано лише для індивідуалізації мовлення. Із синтаксичного погляду вокативи представляють непоширені й поширені звертання, вокативні речення. З'ясовано, що з усіх можливих семантико-синтаксичних функцій вокатива-адресата в тексті актуалізовано такі: потенційного суб'єкта дії, адресата повідомлення, потенційного адресата дії, функцію ідентифікації.

Досліджено функціонально-стилістичні параметри звертань у тексті, зокрема проаналізовано їхні функції (характеризувальну, функцію індивідуалізації мовлення, етикетну, інтертекстуальну, емоційно-експресивну, аксіологічну та ін.), які можуть накладатися; простежено стилістичне навантаження повтору й градації вокативів.

Ключові слова: вокатив, звертання, кличний відмінок, вокативне речення, адресат мовлення, мовленнєвий етикет, ідіостиль.

Постановка проблеми. Звертання, граматичним виявом яких є зазвичай словоформи кличного відмінка (вокатива), постійно привертають увагу українських мовознавців. Лінгві-

сти вивчають вокативні конструкції в контексті мовостилію того чи того письменника, оскільки «такі дослідження дають змогу, з одного боку, встановити загальні закономірності називання українцями адресата мовлення, тенденції їх подальшого розвитку, а з іншого, зробити висновки про специфічні риси ідіостилію конкретного автора» [1, с. 281].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз звертань у текстах різних стилів і жанрів представлено в колективній монографії «Українська система найменувань адресата мовлення» за редакції М. Скаба [1], де розкрито як лексико-семантичні, стилістичні, мовноетикетні, так і прагматичні та лінгводидактичні параметри вокативних конструкцій. Особливо пошавилося вивчення вокативів на матеріалі художнього мовлення, зокрема в драматичних творах ХХ ст. (М. Голіченко) [2], прозі О. Забужко (С. Єрмоленко) [3], поезіях В. Стуса (О. Межов) [4], новелах В. Стефаника (О. Ципердюк) [5] та ін.

У контексті нашої статті розглядаємо також наукові праці, присвячені дослідженню ідіостилію Марії Романівни Ткачівської – відомої сучасної української майстрині художнього слова (див., напр., статтю Т. Крупеньової, що розкриває мовностилістичні особливості роману М. Ткачівської «Тримайся за повітря» [6]). Об'єктом аналізу зчаста є роман «Голос перепілки» [7], мовні риси якого характеризують не тільки лінгвісти, але й критики та літературознавці. Літературна оглядачка Г. Новосад, указуючи на правдивість карпатського мовлення персонажів, водночас підкреслює мовну майстерність авторки: «Мова її багата, слова сплітаються мелодійно і гармонійно» [8]. Літературознавиця М. Хороб також звертає увагу, з одного боку, на гуцульську діалектну лексику, що «створює ефект перебування в конкретній місцевості в певний час», специфічну мову, яка «має свій колорит, органічну прив'язаність, духовну тяглість, <...> живильну ауру», а з іншого – на «вирази мовленнєвого німецького дискурсу в другій частині «Ауслендер»» [9, с. 520]. Мовні риси роману «Голос перепілки» М. Ткачівської активно досліджують лінгвісти, зокрема Б. Сергієнко розкриває специфіку функціонування діалектних назв тварин і рослин [10], Р. Козак і Л. Поплавська аналізують фразеологізми як вияв української етноособистості [11], І. Беркешук – емотивну експресивну лексику [12].

Мета нашої статті – з'ясувати специфіку звертань у тексті роману «Голос перепілки» М. Ткачівської, розкривши їхнє лексико-семантичне вираження, граматичні та функціонально-стилістичні параметри.

Виклад основного матеріалу. У тексті аналізованого роману натрапляємо на різноманітні звертання, які вжито в прямій мові героїв, діалогах, що є типовим для прозового тексту. Однак зчаста вокативні конструкції засвідчено у внутрішньому мовленні, яке письменниця вміло використовує, посилюючи психологізм викладу. Такі структури пунктуаційно оформлено з використанням лапок, а не традиційних тире, як у репліках.

Звертання представлено переважно у внутрішніх діалогах одного з головних персонажів твору Мартина, коли той марить («Се для тебе, **Стефко!**» [7, с. 42]; «**Трохиме**, Влодко не їст сухарики з глини» [7, с. 42–43]), подумки або вголос звертається до відсутньої матері («Вона полетіла до тебе, **Стефко**», – ледь чутно прошепотів сам до себе Мартин і обернувся до дверей [7, с. 45]) чи коханої дівчини Оленки у своїх спогадах («Як шкода, **Оленочко**», – кричали його німі губи [7, с. 185]). Так само в думках звертається до сина чи подруги Варки головна героїня роману Стефка, чим підкреслено її самотність: «...Лиш би в тебе було все, як в людей, **Мартицю**» [7, с. 161]; «Йой, **Варцю**, якби то так легко» [7, с. 165]. Пестливі форми підсилюють емоційний вплив таких конструкцій.

Частина звертань має інтертекстуальний характер, оскільки вони представлені в народних піснях (– Ой, **дівчино, дівчинонько**, велика-сь циганка, / Веліла-сь ми приходити – сама двері замкла [7, с. 171]), зокрема колискових (Колишисі в колисочці, **мамина утіхо** [7, с. 13]; Пішла мамка в поле. / А ти спи, **соколе** [7, с. 32]), колядках ...На Святий Вечір / Христос родивси, ой, дай **Боже** <...> [7, с. 35]), молитвах (Тільки спроквола перебирав слова. «**Отче наш**... іже еси...» [7, с. 71]). Наведені приклади демонструють демінутивні (дівчинонько) та фольклорні звертання (соколе – до хлопця), перифрази (мамина утіхо), фразеологізацію вокативних конструкцій (дай Боже).

Із лексико-семантичного погляду найбільший і найчастотніший пласт звертань у тексті роману становлять антропоніми – чоловічі (Мартине, Борисе, Трохиме, Теодоре, Іване, Степане, Павле, Олексю, Михайле, Петре, Созоне) та жіночі імена (Стефо, Варваро, Ганно). Пор. у тексті: Ну ти й налякав нас, **Мартине** [7, с. 43]; Що ти сказав, **Теодоре**? [7, с. 43]; «Чи ше ввиджу тебе, **Борисе**?» – шептало її серце [7, с. 107]; Сідай, **Варваро** [7, с. 156].

Зчаста персонажі вживають пестливі форми імен: **Мартицю**, **Бориску**, **Ярку**; **Стефцю**, **Варцю**, **Оленочко** та ін. Див. також у контексті: «Де ти, **Парасочко**?» [7, с. 96]; ... А як ти, моя **Ганусько**? [7, с. 99]; – **Ірцю**, виходь за мене заміж, – ліз у пекло Мартин [7, с. 158]. Письменниця через мовлення своїх героїв демонструє, які імена та їхні зменшено-пестливі форми зазвичай використовували українці, зокрема на Гуцульщині, і таким чином, на наш погляд, уводить їх у сучасне українське мовлення, певною мірою популяризує їх. До речі, ім'я головної героїні **Стефа** (коротка форма імені **Стефанія**) останнім часом стало поширеним також завдяки іншим митцям (пор. пісню «Стефанія» гурту «Калуш», дитячу книгу І. Андрусяка «Стефа і Чакалка»). Деякі імена (Мартин, Созон, Теодор, Трохим) зараз менш відомі й не всі знають, що **Зосю** – пестливе звертання до Софії, **Дозю**, **Дозеку** – демінутивні вокативи від **Теодозії**: – А я чого, **Дозю**?; – Та кудя вона піде, **Дозеку**? [7, с. 170]. Окремі

демінутиви втратили пестливість і мають лише розмовне забарвлення, що підтверджує авторське мовлення (**Стефка** ніяк не могла отямитися [7, с. 30]).

Найменування осіб за спорідненням у ролі звертань трапляються рідше, частина з них має певні конотації: **мамо** (розм.), **сину**, **дєдю** (діал.), **тату** (розм.), **дитино**, **бабуню** (пестл.), **дїду**, **дїти**. Найбільш частотними є перші дві форми: «То **байка, мамо**», – укотре перечив **Стефці** [7, с. 110]; **Ідь, сину** [7, с. 176]. Привертають увагу звертання-синоніми **тату**, **дєдю**, зокрема діалектизм: **Дєдю**, дайте шос поїсти, – **таки промовив Мартин до Бориса** [7, с. 132]. У тексті роману зафіксовано також назву споріднення **вуйку**, але в ролі типового для діалектного мовлення звертання до старшого за віком чоловіка: **З Рожнева? То ви, вуйку**, недалеко від мене жисте [7, с. 87].

Засвідчено також лексикалізацію вокативів цієї лексико-семантичної групи, що підкреслює їхню значущість в авторському задумі: **От лише «мамо» Мартин тепер казав завжди** [7, с. 73]; – <...> **Тільки не кажи мені «вуйку»**. Я ще не такий старий, – усміхнувся **Борис темно-синіми очима** [7, с. 87].

М. Ткачівська правдиво змальовує тяглість уживання в офіційному спілкуванні українців етикетних звертань **пане**, **пані**, які поєднуються також з ім'ям, прізвиськом або назвою посади: – Як скажете, **пане**, – **прихилив голову Павло** [7, с. 122]; – **Пані Зосю**, я вмуру? [7, с. 50]; – **Пані Зелінська**, то я, Мартин [7, с. 31]; – **Більше не буду, пані вчителько** [7, с. 115]. Окрім часто вживаного вокатива **вчителько**, особу за родом занять номінує також звертання **музиченьки**: – **Грайте, грайте, музиченьки**, грайте на всі села [7, с. 146].

Назви осіб за віком та статтю у вокативних конструкціях представлені окремими лексемами (– **Ану, малий**, давай ще! [7, с. 139]; **Йой, дівко**, бойши? [7, с. 168]), як і оцінні зневажливі (**йолопе**, **шпанюку**) та лайливі найменування осіб (**курво**), що мають антиетикетний характер.

Неособові звертання – це окремі назви птахів та абстрактних понять. Вокативну конструкцію зі звертанням **птахо** у внутрішньому мовленні малолітнього Мартина використано, аби показати самотність дитини, яка не має з ким поділитися горем: **Мартин прихилився чолом до шибки: «Лети, птахо, до Стефки. Скажи їй, що я тут, у Косові, у притулку. Скажи, аби забрала мене. Чуєш, птахо?»** [7, с. 45]. Лексемі **соколе**, однак, засвідчено в переносному значенні, як звертання до сина: **А ти спи, соколе** [7, с. 32]. Подібно абстрактна номінація у вокативі-перифразі позначає дитину: **Колишисі в колисочці, мамина утіхо** [7, с. 13]. Інші абстрактні лексеми у формі вокативів ужито як вигуки: **Мене кури подьзобали, бідойко гіренька** [7, с. 171]; **Падоньку**, то ти тяжка?! – **голосила мама** [7, с. 170]. Те, що вигук-демінутив **падоньку!** походить від абстрактного іменника **падок** 'доля (те, що випало), випадок' та може виражати «здивування, радість, переляк та ін.», з'ясовуємо з лексикографічних джерел [13]. У примітках роману невмотивовано, як нам видається, дещо звужено його значення: «**Падоньку!** – вигук здивування» [7, с. 10].

Релігійний світогляд героїв роману, їхню надію на Божу допомогу в надскладних життєвих ситуаціях зазвичай виражають вокативи-теоніми, зокрема й у складі поширених звертань: «**Боже, помози!**» [7, с. 9]; «**Боже миленький**. Щось на душі мені тисне. Така дорога далека. Чи добре я роблю, **Боженьку**, що їду до того **Куйбишева**?» [7, с. 133]; «**Отче наш, помози**, аби **Параска** ніколи не голодувала» [7, с. 92]. Розмовне мовлення

персонажів багате на теоніми, які десакралізуються в ролі вигуків, що передають різні емоції, переважно страх, біль (*О Боже! Тепер Ганинине лице ще більше змокрило* [7, с. 83]), або в складі фразеологізмів зі значенням божіння (*Бігме Боже! То не я!* [7, с. 35]), побажання (*Дай Боже!*) – *п'є спочатку до Оленки* [7, с. 145]), застереження (*Ще, не дай Боже, хтось у селі почує <...>* [7, с. 70]). Засвідчено також лексикалізацію теонімного звертання в назві молитви: *«Отче наші»* *умієш?* [7, с. 72].

Аналіз звертань із граматичного боку виявив, що це здебільшого непоширені звертання в морфологічній формі кличного відмінка іменників. Авторка послідовно вживає питомих українських (відмінні від називного) закінчення вокативів, як демонструють уже подані приклади. Ненормативні звертання у формі називного відмінка вжито лише зі стилістичною метою, аби надати своєрідності мовленню бауерки, у якій працює героїня роману, відобразити специфіку німецької мови: *Анна! – узлася тормосити двері бауерка. – Анна! Mach auf!* [7, с. 95]. Поширені звертання вживаються зрідка: *«Дорога Ганусько, тишуси, що вже маю твою адресу...»* [7, с. 90]; *«Дорога моя Парасочко, як мені прикренько, що тобі так тяженько...»* [7, с. 91].

Кличний відмінок у звертаннях виконує семантико-синтаксичні функції, виступаючи в ролі різних типів адресата: потенційного суб'єкта дії (*– Мартине, жениси зі мнов, – почув приглушений шепіт позаду себе* [7, с. 150]), потенційного адресата дії (*Варцю, я тобі такої шос маю сказати* [7, с. 163]), адресата повідомлення (*– Тут душа не стане на мірку ніколи, вуйку* [7, с. 87]). Останню функцію в романі М. Ткачівської, на відміну, напр., від новел В. Стефаніка [5], реалізовано доволі часто, зокрема в тих випадках, коли герої звертаються до співрозмовників, привертаючи їхню увагу та інформуючи про щось. «Вторинну семантико-синтаксичну функцію ідентифікації» [14, с. 108] вокатива маємо, коли той ужитий після займенників другої особи, повністю дублюючи їхню семантико-синтаксичну роль: *– Шкура ти, Мартине!* [7, с. 176]. Частина звертань оформлено як вокативні речення, аби надати діалогам емоційної напруги та експресії. Такі синтаксичні одиниці є окличними (*– Паночку! Змилосердьтеси!* [7, с. 34]) або питальними реченнями (*– Оленочко? – оглянувся, відчувачи на плечі чийсь руку* [7, с. 150]), у яких вокативи виступають «у вторинній синтаксичній позиції однослівних односкладних речень» [15, с. 108]).

Щодо ролі звертань, то вони насамперед покликані для того, аби звернутися до співрозмовника (апелятивна функція), привернути його увагу та встановити з ним контакт (фатична функція), але водночас можуть бути засобом висловлення ставлення до адресата мовлення, його характеристики. Характеризувальну функцію виконують зазвичай оцінно-кваліфікаційні вокативи, але в романі «Голос перепілки» майстерно використано навіть нейтральні звертання для характеристики героїв, аби показати, напр., еволюцію Мартина. Спочатку хлопець до старших: *мами Стефи, сусідів – звертається на ім'я та переважно на «Ти» («Стефко! – кричить з усіх сил Мартин. – Стефко, де ти?»* [7, с. 43]; *– Варваро, тобі зле? – запитав Мартин, заглядаючи в її розгублені горіхові очі* [7, с. 28]), але після перебування в притулку використовує ввічливу форму на «Ви» та називає Стефу мамою: *Він ніколи досі не казав Стефці «мамо». За «Стефко» у притулку був би «стілець». А тут немає ні пана Стоцького, ні пані Левської, а він по своїй волі каже «мамо»* [7, с. 70]. Подібно зміна зневажливого звертання *шпанюку* на *сину* окреслює зміну ставлення Бориса до своєї

дитини, визнання Мартина сином: *– Ввожай на маму, сину, залишаю її на тебе, чуєш?* [7, с. 188].

Характеризують героїв і вокативи-теоніми, які є маркером релігійності, віри в Бога та надії на нього, напр.: *«Боже, зроби так, аби та вода не була така чорна, зроби, аби ми вийшли відси і аби я не боявси»* [7, с. 67]. Звертання-теоніми виконують інтертекстуальну функцію, коли вжиті в цитатах із молитов або в їхніх назвах, напр.: *– Ану розкажи «Отче наші», – перебила її Варвара* [7, с. 72]. Аналогічна роль властива вокативам у рядках пісень.

Звертання також ідентифікують мовлення: *газда-односе-лець використовує розмовний варіант Стефко, а німецький посланець – більш офіційну форму Стефо, пор.: – Не божиси, Стефко! ... – підливав оливи в розмову газда городу; – Годі! – зупинив їх посланник. – Стефо, мусиш прийти на постерунок* [7, с. 34].

Вокативи в тексті роману «Голос перепілки» дають нам уявлення про мовленнєвий етикет українців (етикетна функція): звертання на ім'я – у розмовно-побутовому мовленні в середовищі селян; звертання *пане, пані* (про що вже частково йшлося) – в офіційному спілкуванні: *Я забув вам сказати, що сьогодні помолюся за вас, пані вчителько* [7, с. 118]. Можемо простежити, як змінюються етикетні формули звертання впродовж 20 століття: у радянський період молоде покоління вже не використовує діалектних форм на зразок *дедю*: *– Але всі берут, тату, – виправдовувалася Ірця* [7, с. 174]. Щодо звертання до батьків і до старших за віком на ім'я та на «Ти», то це радше свідчення антиетикету та є стилістичним прийомом, який використано для змалювання культурного рівня персонажів певного соціального прошарку в непростих життєвих ситуаціях. Типовим у гуцулів, як і загалом у жителів західного регіону України, було і зчаста зберігається й тепер звертання до батьків на «Ви».

М. Ткачівська майстерно добирала ті чи ті вокативи задля впливу на емоції та почуття читачів (емоційно-експресивна функція). Так, звертання на ім'я та на «Ти» виражає зневагу, лють (*Ти все чув, Борисе? І ще одне: колись я хотів мати деда, аби діти мене за останнього не мали, а тепер не треба. Як казав Андрусь, краще ніякий, ніж дурний* [7, с. 175]), а діалектне *дедю* звучить то як прохання (*Дедю, дайте шос поїсти, – таки промовив Мартин до Бориса* [7, с. 132]), то – перед смертю Бориса – як пробачення (*Чую, дедю, – прошепотів Мартин, міцно стиснув Борисову руку, поцілував її й вийшов із покоїв* [7, с. 188]). Таким чином письменниці вдається передати амплітуду емоцій Мартина в ставленні до батька.

Найбільш виразно емоційно-експресивну роль демонструють вокативні речення та численні демінутиви в стилістичних фігурах повтору (*– Нас двос, паночку. – Її ноги стали хиткі, як травиця, а душа – полохлива, як пташка. – Паночку!* [7, с. 80]) та градації (*– Возьми мене, Мартинцю, чуєш? Я буду тебе любити, Мартиночку, – не відпускала свого Оленка...* [7, с. 51]). Зменшено-пестливі звертання передають різні емоційні стани героїв, та особливо зворушують у прикінцевому діалозі Стефки та Бориса: *– Прости, Стефцю, – почувла; – Прощаю тобі, Бориску! За себе прощаю й за Мартина. І за долю нашу прощаю. І най Бог тебе простит* [7, с. 188–189], підсилюючи глибину християнського прощення.

Негативно забарвлена оцінна лексика, зокрема й лайлива, виконує оцінну (аксіологічну) функцію: *Тодги би тобі їх ніхто не дав, йолупе, – перебиває Мартин Андрусь* [7, с. 124]; *Але*

не для тебе, *шпанюку!* Марш відси й більше ту' не показуйси [7, с. 132]); – *То ти, курво, з хлопами тягаєшис, а нам тут в очі світиш?! [7, с. 170].* Водночас на неї накладаються інші – емоційно-експресивна та характеризувальна.

Висновки та перспективи дослідження. Численні звертання в аналізованому тексті майстерно використано в прямій мові, діалогах і внутрішньому мовленні персонажів, зокрема для посилення психологізму. Щодо лексико-семантичного вираження, то переважно вжито вокативи-антропоніми та інші назви осіб (за спорідненням, професією, статтю, віком тощо), рідше – теоніми, назви птахів та абстрактних понять. Важливість вокативів у мовистилі роману засвідчує їхня лексикалізація. Звертання виявляють динаміку мовленнєвого етикету українців упродовж ХХ ст. Розмовний характер мовлення, індивідуальну манеру спілкування, емоції та почуття персонажів передають демінутивні, гіпокористичні й діалектні вокативи. Звертання послідовно подано у формі кличного відмінка з оригінальними флексіями, що є питомою рисою української мови. Називний відмінок використано лише для індивідуалізації мовлення героїні-німкені. Вокативи, які вжито в складі непоширених і поширених звертань, вокативних речень, актуалізують такі семантико-синтаксичні функції: потенційного суб'єкта дії, адресата повідомлення, потенційного адресата дії, функцію ідентифікації. Звертання в тексті функціонують у стилістичних фігурах повтору та градації, виконують низку функцій (характеризувальну, функцію індивідуалізації мовлення, етикетну, інтертекстуальну, емоційно-експресивну, аксіологічну тощо), які співдіють.

Вокативні конструкції в тексті роману «Голос перепілки» М. Ткачівської можуть стати об'єктом подальших мовознавчих студій в етнолінгвістичному та лінгводидактичному ракурсах.

Література:

- Українська система найменувань адресата мовлення : монографія / Скаб М. С., Бабич Н. Д., Скаб М. В. та ін.; відп. ред. – Скаб М. С. Чернівці : Рута, 2008. 304 с.
- Голіченко М. О. Функції вокативних конструкцій в українських драматичних творах ХХ сторіччя. *Українська мова*. 2017. № 4. С. 67–77.
- Єрмоленко С. І. Вокатив у сучасній українській мові (на матеріалі прози Оксани Забужко). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 36, том 1. С. 30–33.
- Межов О. Г. Функційне навантаження вокативів у поетичних творах Василя Стуса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 44. С. 178–181.
- Ципердюк О. Д. Вокатив у текстах новел Василя Стефаника. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2021. Том. 32 (71). № 6. Частина 1. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 58–63.
- Крупеньова Т. І. Мовностилістичні особливості роману Марії Ткачівської «Тримайся за повітря». *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти* : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса : Університет Ушинського, 2022. С. 96–101.
- Ткачівська М. Голос перепілки : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 192 с.
- Новосад Г. Печальний «Голос перепілки». *Хвиля Десни*. 2020, 20 березня. URL: <https://surl.li/rfjjum> (дата звернення: 14.01.2025).
- Хороб М. Стражденний голос перепілки. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 518–522.
- Сергієнко Б. Б. Функціонування гуцульських діалектних назв рослин і тварин у романі Марії Ткачівської «Голос перепілки». *Мовні виміри світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. студ.-учн. конф. (21 квітня 2021 р., м. Житомир). Житомир, 2021. С. 100–102.
- Козак Р., Поплавська Л. Фразеологізми у романі «Голос перепілки» Марії Ткачівської як лінгвокультурні маркери української етноособистості. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 48. С. 169–174.
- Беркешук І. С. Експресиви у романі Марії Ткачівської «Голос перепілки». *Світ наукових досліджень*. Вип. 23 (24–25.10.2023). URL: <http://surl.li/bescek> (дата звернення: 14.01.2025).
- Горох. URL: <http://surl.li/jbrogt> (дата звернення: 14.01.2025).
- Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія / Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О.; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

Tsyperdiuk O., Dzhochka I. Semantic-grammatical and functional-stylistic aspects of forms of address in the text of the novel *The Voice of the Quail* by Mariya Tkachivska

Summary. The article examines the forms of address in the novel *The Voice of the Quail* by M. Tkachivska that are used in the direct speech of the characters and dialogues, which is typical for a prose text. Vocative constructions are often found in internal speech, which the writer skillfully employs, enhancing the psychologism of the narrative. Some forms of address are intertextual, as they are presented in folk songs, Christmas carols, and prayers. The lexicalization of vocatives highlights their significance in the idiosyncrasy of the novel.

The lexical-semantic expression of forms of address is described, and the following groups are distinguished: anthroponyms (male and female names), nominations of persons by kinship, profession, age, gender, theonyms, names of birds, abstract concepts, etc. It is stated that the forms of address presented in the text, predominantly names of persons, give us an idea of the dynamics of speech etiquette of Ukrainians throughout the twentieth century. Diminutive and dialectal vocatives are examined, revealing the colloquial nature of speech, individual communication styles, emotions, and feelings of the characters.

It is emphasized that the writer uses forms of address in the vocative case with original inflections that do not coincide with nominative case forms and represent a distinctive morphological feature of the Ukrainian language. Forms of address in the nominative case, reflecting the specifics of the German language, are used solely for the individualization of speech. From a syntactic perspective, vocatives represent uncommon and common forms of address, vocative sentences. It has been determined that among all possible semantic-syntactic functions of the vocative-addressee, the following are actualized in the text: potential agent of action, the addressee of the message, potential addressee of action, and identification function.

The functional-stylistic parameters of forms of address in the text have been examined, particularly their functions (characterizing, speech individualization function, etiquette, emotional-expressive, axiological, etc.) that may overlap have been analyzed; the stylistic load of repetition and gradation of vocatives has also been traced.

Key words: vocative, form of address, vocative case, vocative sentence, addressee of speech, speech etiquette, idiosyncrasy.